

УДК 343

Orlov Y.

COMPARATIVE LEGAL DESCRIPTION OF THE CRIME OF ILLEGAL DESTRUCTION OF ELECTION DOCUMENTS OR DOCUMENTS FOR THE REFERENDUM UNDER LEGISLATION OF UKRAINE AND LAWS OF SOME FOREIGN COUNTRIES

Ю.В. Орлов*аспірант кафедри**кримінального права та процесу**ВНЗ «Національна академія управління»*

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ НЕЗАКОННЕ ЗНИЩЕННЯ ВИБОРЧОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ АБО ДОКУМЕНТІВ РЕФЕРЕНДУМУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА ЗАКОНОДАВСТВОМ ДЕЯКИХ ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВ

Постановка проблеми. Порівняльно-правова характеристика злочину, передбаченого ст. 158-2 КК України та деяких зарубіжних країн має важливе значення для теорії кримінального права та законотворчої діяльності. Ця проблема потребує подальшого дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемами порівняльно-правового дослідження злочинів займалися такі вчені, як: В.Я. Тацій, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.О. Навроцький, В.К. Гришук, А.А. Музика, В.К. Матвійчук, І.О. Харь, В.М. Присяжний, та ін. Проте, до цього часу не проводилось порівняльно-правового дослідження злочину незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму за кримінальним законодавством України та деяких зарубіжних держав.

Мета статті полягає у порівняльно-правовому дослідженні складу злочину незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму за кримінальним законодавством України та деяких зарубіжних держав.

Основні результати дослідження. Перед правозастосовними органами стоїть завдання підвищення ефективності боротьби зі злочинністю, в тому числі з посяганнями на відносини, що забезпечують умови з охорони виборчої документації або документів референдуму від їх незаконного знищення або пошкодження поза встановлених законом строків їх зберігання у державних архівних установах та Центральній виборчій комісії України після проведення

виборів або референдуму. Узагальнення практики правозастосовних органів свідчить про те, що вони мають певні труднощі в застосуванні норм про кримінальну відповідальність за злочини, передбачені ст.158-2 КК України. Це зумовлено низкою факторів, до яких належать недоліки в конструюванні норм, передбачених ст.158-2 КК України, відсутні роз'яснення із застосування зазначеної статті. Ряд проблем, зокрема об'єкт, предмет, об'єктивна сторона, суб'єкт і суб'єктивна сторона злочинів, передбачених ст.158-2 КК України, відмежування цього складу злочину від суміжних та кваліфікація в ряді необхідності за сукупністю злочинів продовжують залишатися дискусійними.

Вирішення цих питань та інших, поставлених перед нами досліджень потребує поряд з юридико-логічним, історичним, соціологічним, системним і порівняльно-правового дослідження. Порівняльно-правовий метод дослідження щодо зазначеної проблеми майже відсутній. Разом з тим відомо, що порівняльно-правове дослідження в цій проблемі відіграє не тільки велику науково-пізнавальну роль, а й має певне прикладне значення. Дослідження складу злочину незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму (ст.158-2 КК України) і відповідних складів злочинів за аналогічні діяння в деяких зарубіжних державах у порівняльному аспекті – це один із конкретних засобів застосування діалектичного методу дослідження проблем, що нас цікавлять.

У даній роботі ми не ставимо за мету проаналізувати різноманітні сучасні правові системи та задекларовану в нашій статті проблему, оскільки це питання надто складне і потребує окремого, самостійного дослідження на монографічному рівні. Але не дивлячись на це, і перш ніж перейти до предмету нашого дослідження, потрібно зазначити, що його особливості, як і особливості правової системи країн в цілому, залежать від правової сім'ї, до якої належить та чи інша держава. У цьому сенсі більшість учених виділяє чотири основні правові сім'ї і романо-германську, сім'ю загального права, мусульманську правову сім'ю, а також сім'ю традиційного права [1, с.38-54]. І як свідчить наше дослідження, що будь-які демократичні держави передбачають інститут виборчих прав громадян, і на кожній стадії виборчого процесу існує можливість конфліктів між його учасниками, які обумовлені як зіткненням їх інтересів, так і помилками, а нерідко і зловживаннями.

Слід звернути увагу на те, що в переважній більшості держав існує кримінально-правова охорона на участь у виборчому процесі або участі в референдумі, але надто незначна кількість держав передбачає кримінальну відповідальність за незаконне знищення або пошкодження виборчої документації або документів референдуму поза встановленим строком зберігання після проведення виборів або референдуму. Тому ми виокремимо в нашому дослідженні лише ті держави та їх кримінальне законодавство, де такі діяння мають відношення до предмету нашого дослідження.

Користуючись вищезгаданим підходом до досліджуваної проблеми, доцільно розглядати її стосовно складноутворюючих ознак складу злочину, передбаченого ст.158-2 КК України, і відповідних складів злочинів, що вибрані для порівняння. Цей шлях допоможе найбільш повно показати співвідношен-

ня нашого закону (ст.158-2 КК України) з відповідними законами зарубіжних країн, а також виявити певні проблеми, що належить вирішити законодавцю з метою вдосконалення ст.158-2 КК України, а також дасть змогу сформулювати уявлення про існуючі тенденції між вітчизняним і зарубіжним законодавством з подолання цих соціальних явищ, яким є указаний злочин.

Виходячи з послідовності нашого дослідження звертаємо увагу на те, що об'єктом цього злочину (передбаченого ст.158-2 КК України) є суспільні відносини, що забезпечують умови з охорони виборчої документації або документів референдуму від їх знищення або пошкодження поза встановлений строк їх зберігання у державних архівних установах та центральній виборчій комісії України після проведення виборів або референдуму (це впливає зі змісту ст.152-2 КК України) [2]. Натомість п.3 ст. 248 КК Республіки Польща, в якій зазначається, зокрема «Хто у зв'язку з виборами до Сейму, виборами Президента Республіки Польща, виборами до органів територіального самоуправління або референдумом: «...3) пошкоджує... протоколи або інші виборчі документи... підлягає покаранню позбавлення волі на строк до 3 років» [3, с.173]. Зі змісту цих положень закону можна зрозуміти, що безпосереднім об'єктом цього злочину тут є суспільні відносини, що забезпечують умови з охорони виборчих документів референдуму від їх незаконного пошкодження. Стаття 282 КК Швейцарії передбачає наступне « 1. Хто... вилучає (усуває) або знищує реєстр для голосування... карається тюремним ув'язненням або штрафом... 2. Якщо особа діє у службовій якості, то покаранням є тюремне ув'язнення на строк не менше одного місяця. З тюремним ув'язненням може бути пов'язаний штраф» [4, с.257]. Зміст цього формулювання закону свідчить, що безпосереднім об'єктом цього злочину є відносини, що забезпечують умови з охорони реєстру для голосування від його усунення або пошкодження. Стаття 142-1 КК РФ, передбачає фальсифікацію підсумків голосування, зокрема, «... порча бюлетней, приводящая к невозможности определить волеизъявление избирателей, участников референдума, либо незаконное уничтожение бюлетней...» [5]. Ці приписи закону (ст.142-1 КК РФ) свідчать, що об'єктом цього злочину, в зазначеній частині цього закону, є суспільні відносини, що забезпечують умови з охорони бюлетенів з виборів або проведення референдуму від їх пошкодження або незаконного знищення при проведенні підсумків голосування. Хоча є думка, що об'єктом цього злочину є встановлений порядок результатів виборів, референдуму [6, с.351].

Аналіз кримінальних кодексів держав, що нами досліджуються стосовно безпосередніх об'єктів цих злочинів свідчить про багатоманітність підходів щодо встановлення кримінальної відповідальності за порушення кримінального законодавства щодо виборчих документів або документів референдуму. Так, у ст.158-2 КК України відносини конкретизуються з приводу знищення або пошкодження виборчої документації або документів референдуму поза встановленим строком їх зберігання у державних архівних установах та Центральній виборчій комісії після проведення виборів або референдуму. Натомість у КК Республіки Польща норма, що нами аналізується, описана стосовно загальної норми щодо виборів до Сейму, Сенату, виборів Президента

Республіки Польща, виборами в органи територіального самоуправління, а не виділена в окрему статтю на відміну ст.158-2 КК України та стосується лише пошкодження протоколів та інших виборчих документів (відносини щодо забезпечення умов від пошкодження зазначених документів). Ще вужчі відносини за ст.282 КК Швейцарії, адже вони стосуються лише реєстру для голосування. Щодо відносин, які забезпечують умови з охорони бюлетенів з виборів або проведення референдуму від їх пошкодження або їх знищення, то вони стосуються часу проведення підсумків голосування.

Нам уявляється, що позиція нашого законодавця є більш сприйнятливою щодо охоронюваних суспільних відносин. Це дає нам підстави приєднатися до позиції законодавця України щодо зазначених суспільних відносин.

Стосовно предмета злочину, передбаченого ст.158-2 КК України, то ним є, як свідчить проведене нами дослідження, зокрема: 1) предметом злочину у формі знищення виборчої документації, є виборча документація, яка складається виборчими комісіями будь-якого рівня в процесі їх діяльності з організації відповідних виборів, їх проведення, опрацювання списків виборців, підрахунку бюлетенів (голосів), встановлення підсумків голосування та їх оприлюднення, які подаються виборчим комісіям суб'єктами (учасниками) виборчого процесу та які знаходяться, згідно типової номенклатури справ, комісій на зберіганні у державних архівних установах та в Центральній виборчій комісії України після проведення виборів у строки встановлені для їх зберігання;

2) предметом злочину у формі знищення документів референдуму, є документи такого процесу, які складаються комісіями з всеукраїнського референдуму та місцевих референдумів у процесі їх діяльності з ініціювання та організації відповідних референдумів, їх проведення, підрахунку бюлетенів (голосів), встановлення підсумків голосування та їх оприлюднення, які подаються відповідним комісіям з референдуму і які знаходяться, згідно типової номенклатури справ відповідних комісій на зберіганні у державних архівних установах та Центральній виборчій комісії України після проведення референдуму у встановлені строки для їх зберігання;

3) ці ж предмети злочинів характерні і для вчинення цього злочину у формі пошкодження цих документів, про що засвідчує словосполучення «а так само пошкодження виборчої документації або документів референдуму». Натомість за п.3 ст.248 КК Республіки Польща таким предметом злочину є: 1) у формі пошкодження протоколів; 2) у формі пошкодження інших виборчих документів. Фактично законодавець Республіки Польща не конкретизує предмети злочину та виборчі документи і документи референдуму. Надто звучує предмет злочину законодавець Швейцарії, зводячи його лише до реєстру для голосування. Надто звучує перелік предметів злочину стосовно аналізованої частини діяння і законодавець Російської Федерації відносить до такого лише виборчі бюлетені.

На підставі викладеного вище можна констатувати, що найбільш вдале описання предмета такого злочину дається в ст.158-2 КК України, хоча і воно потребує уточнень, виходячи з нашого дослідження.

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ч.1 ст.158-2 КК України характеризується дією або бездіяльністю: 1) незаконне знищення виборчої документації поза встановленим законом строком зберігання у державних архівних установах та Центральній виборчій комісії після проведення виборів; 2) незаконне знищення документів референдуму поза встановленим законом строком зберігання у державних архівних установах та Центральній виборчій комісії України після проведення виборів; 3) незаконне пошкодження виборчої документації поза встановленим законом строком зберігання у державних архівних установах та Центральній виборчій комісії України після проведення виборів; 4) незаконне пошкодження документів референдуму поза встановленим законом строком зберігання у державних архівних установах та в Центральній виборчій комісії України після проведення виборів. Натомість п.3 ст.248 КК Республіки Польща передбачає вчинення цього злочину як шляхом дії, так і бездіяльності: 1) це пошкодження протоколів; 2) це пошкодження інших виборчих документів. Стаття 282 КК Швейцарії вбачає злочин, який характеризується, як це впливає зі змісту цієї статті, такими діями, як: 1) вилучення реєстру для голосування; 2) знищення реєстру для голосування. У той же час ст.142-1 КК РФ, за досліджуваною нами ознакою, передбачає активні дії: 1) фальсифікація у вигляді пошкодження бюлетенів; 2) фальсифікація у вигляді знищення бюлетенів.

Аналіз вчинення злочину за ознакою дії або бездіяльності свідчить, що більш вдалим є виписані ці положення у ст.158-2 КК України, але які потребують певного уточнення.

Щодо наступної ознаки об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст.158-2 КК України, то таким є: 1) державні архівні установи; 2) Центральна виборча комісія. З п.3 ст.248 КК Республіки Польща місце вчинення злочину не конкретизує. Отже ним може бути місце знаходження виборчої комісії тощо (ця ознака тут не є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони цього злочину). Це характерно і для ст.242 КК Швейцарії. Не уникнув цього і законодавець РФ.

Стосовно наступної ознаки об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст.158-2 КК України як час вчинення злочину, то вона як ми вже зазначали, належного дослідження отримала. Час вчинення цього злочину в значній мірі визначає зміст предмета доказування, форми здійснення якого закріплені в Кримінальному процесуальному кодексі України.

Проведені нами попередні дослідження свідчать, що: 1) під часом вчинення цього злочину як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони слід розуміти певний проміжок часу, або певний часовий період, описаний в диспозиції кримінально-правової норми або такий, що впливає з її змісту, що має кримінально-правове значення, в який виконана об'єктивна сторона злочину або злочин було продовжено, або припинено; 2) часом вчинення злочину незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму є часовий період після проведення виборів або референдуму, коли знищуються чи пошкоджуються документи поза встановленим строком їх зберігання.

Нам уявляється, що позиція законодавця України є більш сприйнятливою. Крім того, вітчизняний законодавець більш вдало сформулював і ч.2 ст.158-2 КК України.

Щодо суб'єкта злочину, передбаченого ч.1 ст.158-2 КК України, то ним є фізична, осудна, приватна, неслужбова особи (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), яка до моменту вчинення злочину досягла 16-річного віку, а за ч.2 ст.152-2 КК України, за ознакою «... ті самі діяння, вчинені за попередньою змовою групою осіб», суб'єкт злочину є аналогічним. Натомість за іншими ознаками ч.2 ст.158-2 КК України суб'єктом злочину є член виборчої комісії чи інша службова особа, які вчинили злочин з використанням влади або службового становища.

Виходячи зі змісту п.3 ст.248 КК Республіки Польща може бути неслужбова або приватна особа, а дії особи службової з використанням службового становища можуть кваліфікуватися за сукупністю злочинів. Ці положення стосовно суб'єкта характерні як для КК Швейцарії та КК РФ.

На наш погляд законодавець України має перевагу у формулюванні положень що до суб'єкта.

Відносно суб'єктивної сторони злочину, передбаченого ст.158-2 КК України, то однозначно, що цей злочин вчиняється з умисною формою вини і вина для нього характерна у виді прямого умислу. Натомість стосовно злочинів, передбачених статтями 248 КК Республіки Польща, 242 КК Швейцарії, 142-1 КК РФ, то вони мають аналогічну форму умислу.

Висновки. На підставі проведеного дослідження можна дійти висновку: 1) за об'єктом, об'єктивною стороною та предметом злочинів, що нами досліджувалися, мають істотні відмінності; 2) певні відмінності для цих злочинів характерні і за суб'єктами їх вчинення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Луць Л.А.* Сучасні правові системи світу: [навч. посібник] / Л.А. Луць. — Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2003. — С. 38—54.

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-14 / Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 25-26. — Ст. 131

3. The Polish Penal Code / Edited by candidate of Law, assistant professor A.I. Lukashov and D.S., prof. N.F. Kuznetsova; introduction by candidate of Law, assistant professor A.I. Lukashov and candidate of Law E.A. Sarkisova. — St. Petersburg: "Yuridichesky Center Press", 2001. — 234 p.

4. The Swiss Penal Code / Preface by a member of the Council of Federation the Federal Assembly of the RF. N. Volkov; edited, translated from German, and introduction by Candidate of Law A.V. Serebrennikova; - St Petersburg: "Yuridichesky Center - Press", 2002. — 366 p.

5. Уголовный кодекс Российской Федерации: принят Гос. Думой 24 мая 1997 г. Вступил в действие 1 янв. 1997 г. — М. : Б. и., 1997. — 351 с.

6. *Турищева Н.Ю.* Преступление против избирательный прав (ст.ст. 141—142¹ КК РФ) / Н.Ю. Турищева // Энциклопедия уголовного права. Т.16. Преступление

против конституционных прав и свобод человека и гражданина. — Изд-е профессора Малинина. — СПб ГКА, 2011. — С. 209-387.

Орлов Ю.В. Порівняльно-правова характеристика складу злочину незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму за законодавством України та законодавству деяких зарубіжних держав

У статті проведено порівняльно-правове дослідження злочинів, передбачених ст.158-2 КК України, ст.248 КК Республіки Польща, ст.242 КК Швейцарії та ст.142-1 КК РФ. Зроблені відповідні висновки.

Ключові слова: порівняльно-правове дослідження, злочини, склад злочинів, виборча документація, документи референдуму, знищення, пошкодження.

Орлов Ю.В. Сравнительно-правовая характеристика состава преступления незаконное уничтожение избирательной документации или документов референдума по законодательству Украины и законодательством некоторых зарубежных государств

В статье проведено сравнительно-правовое исследование преступлений, предусмотренных ст.158-2 УК Украины, ст.248 УК Республики Польша, ст.242 УК Швейцарии и ст.142-1 УК РФ. Сделаны соответствующие выводы.

Ключевые слова: сравнительно-правовое исследование, преступления, состав преступлений, избирательная документация, документы референдума, уничтожение, повреждение.

Orlov Y. Comparative legal description of the crime of illegal destruction of election documents or documents for the referendum under legislation of Ukraine and laws of some foreign countries

This article provides a comparative legal study of crimes under Art. 158-2 of the Criminal Code of Ukraine, art. 248 of the Criminal Code of the Republic of Poland, Art. 242 of Swiss Criminal Code and Art. 142-1 of the Criminal Code. Made corresponding conclusions.

Keywords: comparative legal studies, crimes, corpus delicti, the election documents, documents of referendum, destruction, damage.

Стаття надійшла до редакції 30.11.2015.